1. ÜNİTE

HADİS İLMİ VE TEMEL KAVRAMLARI

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Herhangi bir kitapta okuduğumuz güzel bir sözün altında “Hadis-i Şerif” yazması ne anlama gelir?

2. Hz. Peygamberin, Allah'ın (c.c.) elçisi olduğuna inanmak hayatımızı nasıl etkiler? Düşünüp tartışınız.

3. Peygamber Efendimizin Allah (c.c.) tarafından gönderilen bir peygamber olduğuna inanan bir kimsenin onu niçin tanıması gerekir? Tartışınız.

4. Okul kütüphanenizde hadisle ilgili eserler var mı? Varsa bir tanesini alarak inceleyiniz.

5. Peygamber Efendimizin söz ve davranışlarını öğrenmemizde hadis kaynaklarımızın rolü nedir? Düşününüz.

1. Hadis İlminin Konusu ve Önemi

Bismillahirrahmanirrahim

Müslüman olmak; Allah'ın (c.c.) varlığına, birliğine ve Muhammed'in (s.a.v.) Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş son peygamber olduğuna inanmak demektir. Peygamber Efendimizin Allah'ın (c.c.) seçtiği bir elçi olduğuna iman eden kişi, hayatının her alanında Onu kendine rehber kabul etmiş sayılır. Onu rehber edinen her Müslüman, inanç esaslarını, ibadetlerdeki kural ve ölçüleri, insanlarla ilişkilerinde dikkat etmesi gereken ilkeleri Resul-i Ekrem'den öğrenmelidir. Kendi hayat tarzını, Peygamberimizden (s.a.v.) öğrendikleri ile şekillendirmelidir.

Bir Müslüman, hayatını Peygamberimizin (s.a.v.) öğretileri ile şekillendirdiği ölçüde iyi bir Müslüman olur. Bu nedenle kadın, erkek her Müslümanın Peygamber Efendimizi yakından tanıması, doğru anlaması; Allah'ın (c.c.) istediği gibi bir kul olması ve Allah'ı (c.c.) hoşnut edecek bir hayat sürdürebilmesi bakımından olmazsa olmaz bir öneme sahiptir.

Hadis ilmi, tam da bu noktada yani Müslüman kimlik ve kişiliğinin oluşmasında ve korunmasında yapıcı bir görev üstlenir. Çünkü hadis ilmi, Peygamber Efendimizi tanımak ve anlamak ile ilgilenen bir ilim dalıdır. Peygamber Efendimizin sözleri, tutum ve davranışları, güzel ahlakı hadis ilminin başlıca konusudur.

Hadisleri öğrendikçe Peygamberimizi (s.a.v.) daha yakından tanımaya başlarız. İnanç esasları ile ilgili bize neler anlattığını bilir, ahiret hayatını ondan öğreniriz. Onun nasıl ibadet ettiğini, nasıl dua ettiğini, neleri sevip nelere kızdığını öğrenmiş oluruz. Nasıl bir baba olduğunu, nasıl bir eş olduğunu, nasıl bir öğretmen olduğunu, nasıl bir devlet adamı olduğunu kavrar, onu daha yakından tanımış oluruz. Resulullah Efendimizi tanıdıkça sever, sevdikçe onun yaşadığı gibi yaşamaya başlarız. Onun gibi inanır, onun ibadet ettiği gibi ibadet eder, onun güzel ahlakına benzeyen güzellikte bir ahlaka sahip olmak isteriz.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيراً

"Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çokça anan kimseler için, Allah'ın elçisinde size güzel bir örnek vardır."[1]

Peygamber Efendimiz de:

"بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ حُسْنَ الْأَخْلَاقِ"

1 Ahzâb suresi, 21. ayet.

"Ben ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderildim" buyurmuştur.[2]

Hadis ilmi, bu içeriğiyle hayatlarında Peygamber Efendimizi örnek almak isteyenler için Allah'ın (c.c.) Resulü ile ilgili doğru bilgi vermeyi amaçlar. Bunun için de onun hikmetli sözlerini ve yaşama biçimini tespit eder. Elde edilen bilgileri konularına göre sınıflandırır ve hadis kaynaklarında bir araya getirir. Böylece Peygamberimizi (s.a.v.) tanımak ve anlamak isteyenler bu kaynaklara başvurmak suretiyle gerekli bilgilere kolayca ulaşırlar.

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem

Mesela hadis kitaplarının namaz bölümlerine başvuranlar, Peygamberimizin (s.a.v.) nasıl namaz kıldığını bütün incelikleriyle öğrenebilirler. Ya da hadis kitaplarının tefsir bölümlerini okuyanlar, Peygamber Efendimizin Kur'an-ı Kerim ayetlerini nasıl yorumladığına dair birçok bilgi edinebilirler. Yahut hadis kaynaklarının edep bölümlerini inceleyenler, Resulullah'ın üstün ahlakının değişik yönlerine dair pek çok bilgiye ulaşırlar.

NOT EDELİM

Peygamber Efendimiz bir hadisinde "Benim ağzımdan kasten hadis uyduran kimse cehennemdeki yerine hazırlansın." buyurmuştur.

(Buhârî, İlim, 38; Müslim, Zühd, 82.)

Hadis ilmi, Peygamber Efendimizi tanımayı ve anlamayı amaçlayan bir ilimdir. Bu nedenle onun hakkında doğru bilgi edinilmesine büyük özen gösterir. Gerçekte Resul-i Ekrem'in sözü olmayan herhangi bir cümlenin onun tarafından söylenmiş gibi aktarılmasına izin vermez. Peygamberimizin (s.a.v.) gerçekten söyledikleri ile söylemediği halde o söylemiş gibi gösterilen sözleri birbirinden ayırmayı ilke edinir. Allah'ın (c.c.) Resulü'ne ait olmayan bir davranışın, onun tarafından yapılmış gibi anlatılmasına engel olur. Resul-i Ekrem'e ait olmayan söz ve davranışları ona aitmiş gibi gösterenlerin ve bunların uydurdukları haberlerin tanınmasını sağlar. Böylece Resulullah Efendimizin en doğru biçimde anlaşılması ve tanınması görevini yerine getirmiş olur.

Hadis ilmi, insan düşüncesini ve hayatını hurafelerden arındırmayı sağlar. Bir İslam âlimi, hadis olmayan sözleri belirlemeye çalışırken sadece dinî bir görev yerine getirmiş olmaz, aynı zamanda insanî ve ahlaki bir sorumluluk da üstlenmiş olur. Çünkü bu çalışmasıyla, sağlıklı düşünmenin yollarını açar, batıl inançları ve uygulamaları hayattan temizlemiş olur.

Hadis ilmi, Peygamber Efendimizle ilgili doğru bilgileri tespit etmeyi amaçlayan bir ilim dalı olduğu için, onun sözlerine ve davranışlarına dair bilgileri aktarırken dikkat edilmesi gereken kuralları da belirlemiştir. Bu kurallar Peygamber Efendimizi görerek ona iman etmiş ilk Müslüman nesil olan Sahabe-i Kirâm tarafından belirlenmeye başlamıştır. Böylece henüz Peygamber Efendimiz hayatta iken onun sözleri, davranışları ve güzel ahlakı Müslümanlar

2 Muvattâ, Hüsnü'l-hulk, 8.

arasında kurallı ve dikkatli bir biçimde, büyük bir titizlikle anlatılmaya başlanmış, her kuşaktan Müslümanlar bu yöntemleri muhafaza edip geliştirmeye gayret etmişlerdir. Dolayısıyla Peygamberimizle (s.a.v.) ilgili bilgi aktarma yöntem ve kuralları da Sahabe Dönemi'nden itibaren hadis ilminin konuları arasında yerini almaya başlamıştır.

NOT EDELİM

"Buhârî'nin hocası İshak b. Râhûye, bir derste sadece sahih (güvenilir) hadisler içeren küçük hacimli bir kitaba duyulan ihtiyaçtan söz etmişti. Buhârî o günlerde bir rüya gördü. Elindeki bir yelpaze ile Peygamber Efendimizin huzurunda onu serinletiyordu. Rüya tabircileri bunu, Allah'ın Elçisi'ni ona isnat edilen yalanlardan koruma şeklinde yorumladılar. Bunun üzerine Buhârî, el-Câmiu's-Sahih adlı eserini, topladığı 600.000 hadisten seçerek meydana getirdi. Eserin hacmini büyütmemek düşüncesiyle sahih hadislerin tamamını kitabına almadı."

(M. Yaşar Kandemir, el-Câmiu's-sahih, DİA, C 7, s. 114.)

2. Hadis İlminin Diğer İslamî İlimlerle İlişkisi

Kur'an-ı Kerim'i hadislerle açıklayan İbn Kesir Tefsirinin Tercümesi isimli eser nüshası.

İslamî ilimlerde bilginin başlıca iki kaynağı vardır: Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Hadis ilmi, diğer İslamî ilimler için kaynak olma özelliği taşıdığı gibi yöntem bakımından da diğer İslamî ilimler üzerinde etkili olmuştur.

Hadis ilmi ile diğer İslamî ilim dalları arasındaki ilişkiden kısaca şu şekilde söz edebiliriz:

Tefsir ilmi: Sözlükte kapalı bir şeyi açma, bir manayı açığa çıkarma ve bir şeyi açıklama anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerini ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim dalıdır.[3]

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'i sevgili Peygamberimiz aracılığıyla bize ulaştırmıştır. Peygamber Efendimiz bize Kur'an-ı Kerim'i okuyarak öğrettiği gibi aynı zamanda ayetlerin anlamlarını da açıklamıştır. Çünkü Allah Teâlâ'nın Peygamberimize (s.a.v.) verdiği görev hem Kur'an-ı Kerim'i bize ulaştırmak (tebliğ etmek) hem de ulaştırdığı bu yüce kitabı nasıl anlayıp yaşayacağımız konusunda bizi aydınlatmaktır (tebyin etmek).

3 Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 445.

Peygamberimize (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i açıklama ve yorumlama görevinin verildiğini şu ayet açıkça ortaya koymaktadır:

"Sana da, kendilerine gönderileni insanlara açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için bu Kur'an'ı indirdik."[4]

İşte bu nedenle Kur'an-ı Kerim'in ilk müfessiri Peygamber Efendimizdir. Peygamberimiz (s.a.v.) hayatta iken hiçbir Müslüman Kur'an'ı tefsir etmeye kalkışmamıştır.[5]

Allah'ın Resulü, Kur'an-ı Kerim'i hem sözleriyle açıklamış hem de ayet-i kerimeleri bizzat hayatına aktararak Kur'an-ı Kerim'e uygun yaşamanın nasıl olacağını davranışlarıyla göstermiştir.

Peygamber Efendimizin sözleriyle ve davranışlarıyla Kur'an-ı Kerim'i nasıl tefsir ettiğini elbette Hadis-i şerifler vasıtasıyla öğrenebiliriz. Bu nedenle Tefsir ve Hadis ilimleri her zaman sıkı bir bilgi alışverişi içinde olmuştur. Nitekim tefsir kitaplarının bir bölümünü rivayet tefsirleri oluşturmaktadır.

Hadis ilmi ile ilişkisi olan diğer İslami ilimler

Fıkıh ilmi: Sözlükte derin anlayış, kavrayış; bir şeyi en ince ayrıntısına kadar bilme anlamına gelir. İbadet ve hukuk ilmidir. İslam'ın bireysel ve sosyal hayat ile ilgili uygulamaları hakkındaki hükümlerini belirler. Bir diğer deyişle nelerin helal ve nelerin haram olduğunu belirler.[6]

OKUYALIM

Kur'an-ı Kerim'in özellikle hadislere dayalı olarak açıklandığı tefsirlere bir örnek verelim:

"İman edenler ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar, işte onlar güven içindedir ve doğru yolu bulan onlardır." *(En'âm suresi, 82. ayet.)* ayeti nazil olunca sahabiler "Hangimiz kendine zulmetmez ki?" diyerek üzüldüler.

Resul-i Ekrem Efendimiz onlara ayeti yanlış anladıklarını, 'imanlarına zulüm bulaştırmayanlar' ifadesinin 'Allah'a (c.c.) ortak koşmayanlar' anlamına geldiğini söyledi ve: **"Lokman'ın oğluna 'Yavrum, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük zulümdür.** *(Lokman suresi, 13. ayet.)* diye öğüt verdiğini hiç duymadınız mı?" buyurdu.

(Buhârî, Îmân, 23; Müslim, Îmân, 197.)

4 Nahl suresi, 44. ayet.
5 Ali Yardım, Hadis I, s. 17.
6 Dini Terimler Sözlüğü, s. 119.

İslam fıkhında ibadetlerden sosyal hayata varıncaya kadar pek çok hüküm Kur'an ayetlerine ve Peygamberimizin (s.a.v.) hadislerine dayalı olarak belirlenmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Resul-i Ekrem'in getirdiği hükümler ile ilgili olarak:

"Allah ve Resulü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mümin erkek ve hiçbir mümin kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır."[7] buyurulmaktadır.

Bu ayet Resulullah'ın "kanun koyucu" olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu nedenle fıkıh ilmi, Peygamberimizin (s.a.v.) hayatı ve hadisleri ile doğrudan doğruya ilgilenmek durumundadır.

YORUMLAYALIM

Tâbiîn âlimlerinden Abdurrahman b. Yezîd, hac mevsiminde ihram yerine dikişli elbise giymiş bir adam gördü. Ona elbiselerini çıkararak ihram giymesini söyledi. Adam:

-Bana ihram giymemi emreden bir ayet oku bakayım, diye itiraz etti. Bunun üzerine bu ünlü âlim ona:

"Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi yasakladıysa ondan kaçının" buyrulan Haşr Suresi'nin 7. ayetini okudu.

(Subhi Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, s. 238.)

Kelam ilmi: Allah'ın (c.c.) zatından, sıfatlarından, isimlerinden, fiillerinden, başlangıç ve sonuç itibariyle tüm yaratılmışların durumlarından İslam dininin kurallarına göre bahseden ilimdir. Hadis-Kelam bağlantısı Akaid ilmi ile birlikte ele alınmış, örnek olarak kader inancı tartışmaları ve hadis kitaplarında iman bölümünün yer almasından söz edilmiştir.[8]

Akaid ilmi: Sözlükte inanılan şeyler, akideler, dinî inançlar, gönülden bağlanılan, düğüm atmışçasına kesinlikle inanılan şeyler, itikatlar anlamına gelir**.** Allah'ın varlığını, birliğini, sıfatlarını, fiillerini, yaratmada ve hükmetmede eşsizliğini, ahiretle ilgili konuları, meleklere, kitaplara ve peygamberlere imanı, kaza ve kaderle ilgili konuları ele alan ilim dalıdır.[9]

BULALIM-PAYLAŞALIM

Aşağıdaki hadisin tamamını bulunuz ve konu ile ilgili olan kısımlar hakkında düşüncelerinizi paylaşınız.

Bir gün Resulullah'ın huzurunda bulunduğumuz sırada, elbisesi beyaz mı beyaz, saçları siyah mı siyah, yoldan gelmiş bir hali olmayan bir adam çıkageldi. Peygamberimizin yanına sokuldu, önüne oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı, ellerini kendi dizlerinin üstüne koydu ve:

-Ey Muhammed bana imanı anlat, dedi. Resulullah:

-Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe inanmandır. Kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir." buyurdu.

(Müslim, Îmân, 1, 5.)

7 Ahzâb suresi, 36. ayet.
8 Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 254.
9 Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 14.

İslam inanç esaslarının tanıtılması ve savunulmasında Peygamber Efendimizin hayatının özellikle Mekke Dönemi'nin bilinmesi oldukça önemlidir.

Öte yandan kelam ilminin "kader inancı" gibi bazı tartışmalı konularında bazen doğrudan doğruya bazen de dolaylı olarak Peygamberimizin (s.a.v.) hadisleri hakem rolünü üstlenmektedir.

Hadis kaynaklarının birçoğunda İman bölümü yer almıştır. Bu bölümlerde iman ile ilgili konularda çok sayıda hadis delil gösterilmiştir.

Siyer ilmi: Sözlükte yol, gidiş, hâl ve hareket, yaşayış tarzı anlamına gelir. Peygamberimizin hayatını ve kişiliğini konu edinen ilimdir. Bu nedenle konu bakımından hadis ve siyer ilimleri birbirine çok yakındır. Her iki ilim dalının ortak hedefi, Peygamber Efendimizi tanımaktır.

Siyer ilmi, İslam tarihinin başlangıcı ile ilgilidir. Bir diğer deyişle, tarih ilminin bir bölümüdür. Bu nedenle siyer ve İslam tarihinde Peygamber Efendimizin hayatı özellikle kronolojik sırayla incelenir.

Hadisleri anlayabilmek ve doğru yorumlayabilmek için siyer ve İslam tarihinin tespit ettiği kronoloji oldukça önemlidir. Aynı şekilde, Peygamber Efendimizin şahsiyetini tanımak için de hadislerde yer alan bilgiler çok kıymetlidir. Bu nedenle siyer ve hadis ilimleri birbirine her zaman ihtiyaç duyan ve birbirini tamamlayan ikiz kardeşler gibidir.

BULALIM

Aşağıdaki soruları cevaplayınız ve bulmacadaki renkli bölümde gizlenen şifreyi bulunuz.

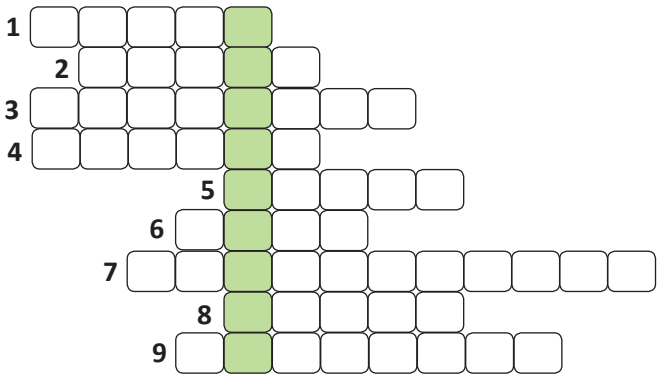

SORULAR

1) İslam'ın bireysel ve sosyal hayat ile ilgili uygulamaları hakkındaki hükümlerini belirleyen ibadet ve hukuk ilmi.

2) Allah'ın zatından, sıfatlarından, isimlerinden, fiillerinden, başlangıç ve sonuç itibariyle tüm yaratılmışların durumlarından İslam dininin kurallarına göre bahseden ilim.

3) Peygamberimizin (s.a.v.) yaşadığı toplumda konuşulan, Kur'an'ın indirildiği dil.

4) Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerini ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim.

5) Peygamberimizin (s.a.v.) hayatını ve kişiliğini konu edinen ilim.

6) Peygamberimizden (s.a.v.); *"Resulullah bir iş yaptığı zaman sağlam yapardı."* hadisini rivayet eden eşi.

7) İslam'ın doğuşundan günümüze kadarki sürecini inceleyen ilim.

8) Peygamberimizin (s.a.v.) doğduğu şehir.

9) Dillerin kökenini inceleyen bilim, etimoloji.

Dil Bilim (etimoloji):Dilbilimi, her kelimenin asıl manasını bilmeye yarayan bir ilim dalıdır. Kelimelerin türediği kökler, söz-anlam ilişkisi, kelimelerin anlama göre dizilişi dil bilimin başlıca uğraş alanlarıdır. Hadis ile dil bilim arasında da ilişki bulunmaktadır.[10]

10 Türkçe Sözlük, s. 529.

Peygamber Efendimiz Arap diline birçok yönden hâkimdi. Arapçanın farklı lehçelerini bilir, konuşurken edebi bir dil kullanırdı. Konuşmalarında benzetmelere, örneklere, mecazi ifadelere, edebî sanatlara yer verirdi. Bu nedenle hadis-i şeriflerden, Arap dilinin inceliklerine dair pek çok detay öğrenebiliriz.

Hz. Aişe'den nakledildiğine göre, Peygamber Efendimiz konuştuğunda herkes O'nu anlayabilirdi. Bununla birlikte, Resulullah'ın konuşması edebî bir özelliğe de sahipti. Bu nedenle dil, anlatım, edebiyat ve hitabet alanlarında Peygamber Efendimizin üslubu her zaman dikkat çekmiş, hadis metinleri Arap edebiyatının mükemmel örnekleri arasında anılabilmiştir.

DEĞERLENDİRELİM

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Peygamber Efendimiz bir yolculuktaydı. Deve kervanına Enceşe adında siyahi bir delikanlı kılavuzluk ediyordu. Enceşe güzel sesliydi, ahenkle recez (kaside) okuyarak develeri yürütmekteydi. Onun sesinin ahengiyle develer hızlanmaya başladı. Oysa kervanda hanımlar da vardı. Peygamber Efendimiz Enceşe'ye şöyle seslendi:

"Yavaş ol Enceşe. Kristalleri kıracaksın!"

(Buhârî, Edeb, 90, 95, 116; Müslim, Fedâil, 70.)

Bu hadîs-i şerîfi edebî üslûbu bakımından değerlendiriniz.

3. Hadis İlminin Temel Kavramları

PAYLAŞALIM

Okul kütüphanemizdeki klasik hadis kaynaklarının birinden Sevgili Peygamberimizin sözlü hadislerine bir örnek bulup yazınız, sınıfta arkadaşlarımızla paylaşınız.

.....
.....
.....
.....
.....

Her ilim dalının kendine has birtakım kavramları vardır. Bir ilim dalı hakkında bilgi sahibi olmanın en önemli göstergesi o ilim dalının temel kavramlarını tanımak ve doğru kullanabilmektir. Hadis ilminin başlıca kavramları ise hadis, sünnet, ravi, rivayet, sened ve isnad kavramlarıdır.

3.1. Hadis

Hadis; Peygamber Efendimizin sözlerinin, fiillerinin (davranışları), onaylarının, ahlakının ve fiziksel özelliklerinin anlatıldığı metinlerdir. Üç gruba ayrılır:

Sözlü (kavli) hadise şu örneği verebiliriz:

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :" إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوٰى..."

Resulullah şöyle buyurdu:

"Yapılan işler niyetlere göre değerlendirilir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır..."[11]

Yukarıdaki metinde Peygamberimizin bir sözü aktarılmıştır. Aktarılan bilginin sözlü hadis olduğunun en belirgin göstergesi metnin başında yer alan

" قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " ifadesidir.

Hadis-i şeriflerin büyük bir kısmı sözlü (kavli) hadistir.[12] İnanç esasları, kıyamet alametleri, ölümden sonraki hayat, geçmiş peygamberlerin hayatları, Peygamberimizin (s.a.v.) duaları, zikirleri, emir ve yasakları, kendisine sorulan sorulara verdiği cevapların hepsi sözlü (kavli) hadise girer.

Fiilî hadise şu örneği verebiliriz:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: "كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَمِلَ عَمَلاً أَثْبَتَهُ"

Hz. Aişe dedi ki: "Resulullah bir iş yaptığı zaman sağlam yapardı."[13]

Bu hadiste Peygamberimizin (s.a.v.) bir davranışı (fiilî) aktarılmaktadır. Peygamberimizi (s.a.v.) görerek ona inanan ilk Müslüman nesil (sahabe), Allah'ın Elçisini dikkatle izlemiş, onun ibadet hayatından sosyal hayata kadar davranışlarının nasıl olduğunu anlatmışlardır. Bu tür hadislere **fiilî hadis** denir.

Fiilî bir hadisin en bariz göstergesi, metnin baş kısmında كَانَ رَسُولُ اللهِ ifadesinin yer almış olmasıdır.

Peygamber Efendimizin nasıl ibadet ettiği, ev hayatı, toplumsal, askerî ve siyasi ilişkileri fiilî hadisler olarak günümüze ulaşmıştır.

11 Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, 1; Ayrıca bk. Müslim, İmâre, 155.
12 Yusuf el-Karadâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, s. 69.
13 Müslim, Salatu'l-Müsafirîn, 141.

Takrîrî hadise şu örneği verebiliriz:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: " لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْفَجْرَ فَيَشْهَدُ مَعَهُ نِسَاءٌ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ"

Hz. Aişe (r.a.) dedi ki: "Resulullah sabah namazını kıldırır, mü'min kadınlar da onunla beraber kılarlardı."[14]

PAYLAŞALIM

Okul kütüphanenizdeki klasik hadis kaynaklarından takrîrî hadislere birer örnek bulunuz. Aşağıdaki alana yazınız ve arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Bu hadis-i şerifin birinci kısmında Peygamber Efendimizin sabah namazını cemaatle kıldırdığı anlatılmıştır. Bu kısım fiilî hadistir. Ancak hadisin ikinci kısmında Hz. Aişe, kadınların da sabah namazında cemaate katıldığını aktarmıştır. Böylece, Peygamber Efendimiz döneminde hanım sahabilerin sabah namazını mescitte cemaatle kıldığını öğrenmiş oluyoruz. Öyle anlaşılıyor ki Peygamber Efendimiz kadınların sabah namazını kılmak için mescide gelmelerine izin vermiş, onların bu davranışını onaylamıştır. Eğer Peygamberimiz (s.a.v.) onaylamayıp yasaklasaydı hanımlar sabah namazında mescide gelmezdi. Bu nedenle hadisin ikinci kısmı Peygamberimizin (s.a.v.) yapmış olduğu bir onaydır. Bu tür hadisler hakkında **takrîrî hadis** terimi kullanılır.

Resul-i Ekrem Efendimizin onayından ibaret olan **Takrîrî Hadisler** aslında kendisinin söylediği ifadeler olmayıp çevresindeki Müslümanların söz ve davranışlarının anlatıldığı hadislerdir. Peygamber Efendimiz ashabının bu söz ve davranışlarını susarak, gülümseyerek ya da tebrik ederek onaylamıştır.

DOLDURALIM

Hadis çeşitlerinden kavli, fiilî ve takrîrî hadis çeşitlerinin anlamlarını yazarak kavram haritasını dolduralım.

Kavli Hadis	Fiilî Hadis	Takrîrî Hadis
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

14 Buhârî, Salât, 13.

Yukarıda anlatılan sözlü (kavli), fiilî ve takrîrî hadislerin bir kısmı Peygamber Efendimizin güzel ahlakı ile ilgilidir. Bu tür hadislere şöyle bir örnek verebiliriz:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ»

İbn Abbas dedi ki: "Resulullah insanların en cömerdiydi. Ramazan ayında daha da cömert olurdu."[15]

Bu hadis-i şerifte Peygamberimizin (s.a.v.) cömertliğinden söz edilmekte, onun insanların en cömerti olduğu belirtilmektedir. Cömertlik ahlaki bir özellik olduğu için bu hadis, Peygamberimizin (s.a.v.) ahlaki özelliklerinin anlatıldığı bir hadistir.

Peygamber Efendimizin ahlaki özellikleri gibi yaratılışı ile ilgili fiziksel özellikleri de onu görme bahtiyarlığına eren sahabiler tarafından oldukça detaylı bir biçimde anlatılmıştır. Bu hadislere de bir örnek verelim:

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا وَأَحْسَنَهُ خَلْقًا، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ البَائِنِ، وَلاَ بِالقَصِيرِ.

"Resulullah sîma ve yaratılış olarak insanların en güzeli idi. O ne aşırı uzun ne de kısa idi".[16]

Peygamberimizin fiziksel ve ahlaki özelliklerinin anlatıldığı bu tür hadislere **Şemâil Hadisleri** denir.

3.2. Sünnet

Sünnet; sözlükte yol, gidişat, kanun, hayat tarzı demektir. Terim olarak ise Peygamber Efendimizin yaşam biçimi anlamına gelmektedir. Müslümanların Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uymaları gerektiği Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilir:

BİLİYOR MUSUNUZ?

Şemâil hadislerinin yazılı olduğu sanat eseri levhalara Hilye denir. İslam geleneğinde Müslümanların evlerinde hilye bulundurmaları bir gelenektir.

Bir Hilye örneği

BULALIM

Siz de internet imkânlarını kullanarak farklı Hilye örnekleri bulup arkadaşlarınızla paylaşabilirsiniz.

15 Buhârî, Bed'ül-vahy, 5; Müslim, Fezâil, 50.
16 Buhârî, Menâkıb, 23; Müslim, Fezâil, 113.

'Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin.' Eğer yüz çevirirseniz bilin ki ona yüklenen sorumluluğu ancak ona ait; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnızca size aittir. Eğer ona itaat ederseniz doğru yola erersiniz. Peygambere düşen ancak apaçık bir tebliğdir.[17] Başka bir ayette ise şöyle buyrulur: **"Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik."**[18]

İslam dininin iki ana kaynağı vardır. Birincisi Kur'an-ı Kerim, ikincisi ise sünnettir. Peygamber Efendimiz sünnetin önemini şöyle izah etmiştir:

فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْىُ مُحَمَّدٍ، وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

"Sözlerin en hayırlısı, Allah'ın kitabı Kur'an'dır; tutulup gidilecek yolların en hayırlısı da Muhammed'in (s.a.v.) yoludur, sünnetidir. İşlerin en şerlisi, sünnete muhalif olarak sonradan ortaya çıkarılanlardır. Her bid'at da dalâlettir."[19]

BULALIM

Alttaki hadis-i şerifte, sünnetin üç türüne ait kısımları bulup işaretleyiniz.

- Abdullah b. Ömer - Allah (c.c.) kendisinden ve babasından razı olsun - şöyle demiştir:

Nebî altın yüzük taktı. Onu gören ashab da altın yüzük taktılar. Bir gün Efendimiz: "Ben bir altın yüzük edinmiştim" dedi ve yüzüğü çıkardı sonra şöyle buyurdu: "Bundan böyle onu asla takmayacağım."

Bunun üzerine ashab da (altın) yüzüklerini (bir daha takmamak üzere) çıkardılar.

(Buhârî, İ'tisâm, 4.)

Sünnetin Sözlük Anlamı

Yol, âdet, gidişat, huy, karakter, mizaç, hâl, tavır ve davranış.

Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 334.

Sünnetin Dinî Terim Anlamı

Hz. Peygamber'in söz, fiil ve onamalarını içeren örnek davranışlar.

Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 334.

Hadis ile sünnetin kapsamları konusunda farklı görüşler bulunmakla beraber bu iki terimin eş anlamlı olarak Resulullah'ın söz, fiil ve takrirleri için kullanılması özellikle hadis âlimleri arasında daha fazla kabul görmüştür. Hadisleri tespit, nakil ve anlamaya yönelik ilim dalına da **Hadis ilmi** denilmiştir.[20]

17 Nûr suresi, 54. ayet.
18 Ahzâb suresi, 45-46. ayetler.
19 Müslim, Cuma 43; Nesâî, Îdeyn, 22; İbni Mâce, Mukaddine 7.
20 M. Yaşar Kandemir, Hadis, DİA, C 15, s.27.

Şunu da bilmemiz gerekir ki fıkıhçılar "sünnet" terimine hadisçilere göre daha dar bir anlam yüklemişlerdir. Mesela "Kuşluk namazı kılmak sünnettir." cümlesinde sünnet kelimesi, "farz olmayan ancak Peygamber Efendimiz tarafından yapıldığı için sevap kazandıran ibadet" anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla sünnet terimine hadisçilerin ve fıkıhçıların verdiği anlamlar birbirinden farklıdır.

NOT EDELİM

Fıkıh âlimleri sünneti, **farz veya vacip derecesinde olmaksızın yapılması dinen istenen fiiller**, diye tarif ederler. Peygamber Efendimizin ashabının, kendi tutum ve davranışlarının gerekçesini belirtirken söyledikleri, "Biz Resulullah'tan böyle duyduk.", "Allah Resulünü böyle yaparken gördük.", "Allah'ın Resulü böyle yapılmasını onayladı." gibi sözleri, onların yaşayışlarında Peygamberin (s.a.v.) sünnetine ne kadar ihtimam gösterdiklerinin delilidir. Belki bu sebepten dolayı ashab-ı kirâmın uygulamaları "sahabe sünneti", bir sahabinin uygulaması o kişiye nispetle, mesela "Ebu Bekir'in sünneti", "Ömer b. Hattâb'ın sünneti" gibi adlarla anılmıştır. Bu ayrımla, sadece Resul-i Ekrem'e has olan sünnetlerin korunmasına özel bir itina gösterilmiş olmaktadır. Daha sonraki nesiller de bir davranışın doğruluğunun veya yanlışlığının gerekçesini, delilini Peygamber Efendimizin sözlerinden ve uygulamalarından göstermeye büyük önem vermişlerdir. Resul-i Ekrem'e ait her türlü malzemeyi sonraki nesillere ulaştıran metinler hadis diye adlandırılmış bundan dolayı hadis âlimlerinin çoğunluğu sünnet ile hadisin eş anlamlı olduğunu söylemiştir.

3.3. Rivayet - Ravi

Rivayet, bir haberi aktarmak anlamına gelir. Rivayet sözlü olabileceği gibi onu yazmak ve bu yazılı metni aktarmak şeklinde de olabilir.

Hadisi rivayet eden kişiye **Ravi** denir.

Peygamber Efendimizin sünneti, onu gören ilk Müslüman nesil tarafından rivayet edilmeye başlanmıştır.

Hadis ilmi rivayete dayalı bir ilimdir. Bir diğer deyişle tarih ilmi gibi nakilci bir yönteme sahiptir. Deneysel bir ilim dalı değildir. Bu sebeple de hadislerin "naklin kuralları" ile değerlendirilmesi gerekir.

Hadis ilmi, Peygamber Efendimiz ile ilgili haberlerin rivayetini konu edindiği için bu rivayetlerin sağlam olması, bozulma ve değişmeye uğramaması önemlidir. Konunun önemi sebebiyle hadis rivayeti için bir takım kurallar konmuştur. Hadisler asla gelişigüzel rivayet edilemez.

Peygamberimiz (s.a.v.) hadis rivayetini teşvik etmiş, ancak rivayetin dikkat ve titizlik gerektirdiğini de şöyle belirtmiştir:

"نَضَّرَ اللّٰهُ اِمْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتّٰى يُبَلِّغَهُ غَيْرَهُ"

"Bizden bir hadis işitip, başka bir kişiye aktarana kadar ona sahip çıkan kişinin Allah yüzünü ak etsin."[21]

21 Tirmizî, İlim, 7.

Dikkat edilirse Peygamber Efendimiz, rivayet etmeden önce hadisin iyice ezberlenmesi ve hiç değiştirilmeden aynen aktarılması gerektiğini ifade etmiştir.

Allah'ın Resulü , bir kimsenin her işittiğini aktarmasını da yalancılık olarak görmüştür.[22] Bu sebeple sahabe, doğruluğundan kesin surette emin olmadıkça Peygamberimizin (s.a.v.) herhangi bir hadisini asla rivayet etmemişlerdir.

Rivayet esnasında dikkat edilmesi gereken birtakım ilkeler bulunduğu gibi, hadis nakleden ravide de birçok özellik aranmaktadır. Takdir edilecektir ki günlük hayatımızda bile bilgi edinmeye çalışırken belli bir özen gösteririz. Her haber verene ve verilen her habere aynı değeri vermeyiz. Konu dinimizi öğrendiğimiz hadisler olunca çok daha dikkatli olunması gerektiği açıktır. Her ravinin naklettiği haber, güvenilir ve sağlam kabul edilmez. Ancak gerekli şartlara sahip olan ravinin rivayet ettiği habere güvenilebilir.

3.4. Sened - İsnad

Sened kelimesi "dayanılan güvenilen şey, belge" anlamına gelir. Bir hadis terimi olarak ise hadisi rivayet eden ravilerin isim zincirine **sened** denir.

Ravi veya ravileri anarak hadis metnini ilk söyleyenine ulaştırmaya, hadis metnini nakleden ravileri rivayet sırasına göre sıralamaya **isnad** denir.

Sened ve isnad kelimeleri birbirinin yerine de kullanılabilir.

Sened, hadisin bize hangi raviler aracılığıyla ulaştığını gösteren belgedir. Her hadisin başında mutlaka bir sened yer alır. Sened, güncel ifadesiyle kaynak göstermek anlamındadır. Senedsiz hadis rivayet etmek, belgesiz ve dayanaksız bilgi aktarmak gibidir. Senedi olmayan bir rivayet yok hükmündedir. Senedsiz rivayetler "asılsız haber" kabul edilir, dinî ve ilmî bir değer taşımaz.

Sahabe, senedle hadis rivayetinin temelini oluşturacak titizlikte hadis rivayet etmeye başlamış, sahabeden hemen sonra da her bir hadisin senedi oluşmuştur.

NOT EDELİM

Tabiûn kuşağının büyük âlimlerinden Muhammed b. Sîrîn:

"Bu ilim (hadis ilmi) dindir, dininizi kimden aldığınıza dikkat ediniz." demiştir.

(Ahmed b. Hanbel, Kitabu'l-ilel, C 3, s. 67.)

TARTIŞALIM

Abdullah b. Mübârek: "İsnad dindendir. Eğer isnad olmasaydı herkes aklına geleni rastgele rivayet etmeye çalışırdı." demiştir.

(Müslim, Mukaddime, 4.)

Bu tespite göre, isnadla hadis rivayet etmenin önemi hakkında neler söyleyebiliriz? Tartışınız.

Sened kavramını şu örnek üzerinden inceleyelim:

"حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِي، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ»"

22 Müslim, Mukaddime, 5.

Bana İmam Mâlik, İbn Şihâb'dan rivayet etti. (İbn Şihâb ise) Atâ b. Yezîd el-Leysî'den nakletti. (Atâ ise) Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet etti. (Ebu Saîd) Resulullah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu aktardı: *"Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediklerinin aynısını siz de söyleyin."*[23]

Hadis metninden önce gördüğümüz isim zinciri, bu hadisin senedidir. Bu sened, okuduğumuz hadisin İmam Mâlik'in el-Muvatta' adlı hadis kitabına hangi raviler aracılığıyla ulaştığını göstermektedir.

Hadis senedi: Ravilerin arka arkaya zikredildiği isim zinciridir.

Bu senedi şema üzerinde şöyle gösterebiliriz:

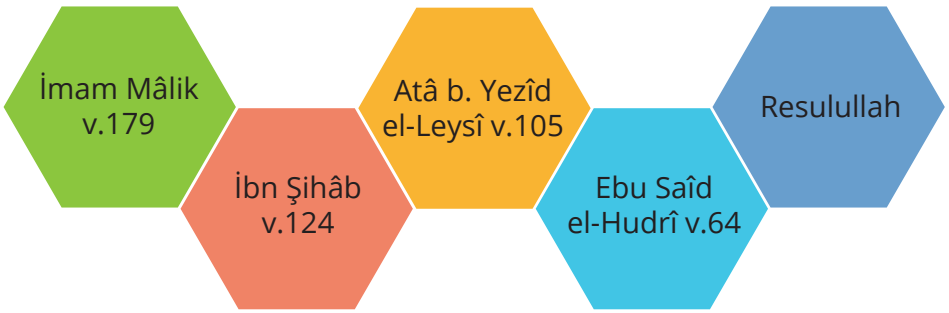

Şemadan da anlaşılacağı üzere bu hadisi Peygamber Efendimizden Ebu Saîd el-Hudrî isimli sahabi rivayet etmiştir. Ebu Saîd'den bu hadisi işiten kişi ise öğrencisi Atâ b. Yezîd'dir. Atâ b. Yezîd'den rivayet eden ise onun öğrencisi İbn Şihâb'dır. İmam Mâlik de bu hadisi İbn Şihâb'dan öğrenmiş ve el-Muvatta' adlı eserinde rivayet etmiştir.

TARTIŞALIM

Süfyân-ı Sevrî şöyle der:
"İsnad mü'minin silahıdır. Silahı olmayan ne ile ve nasıl savaşacaktır?"
(İbn Receb, Şerhu İleli't-Tirmizî, C 1, s.360.)

Süfyan-ı Sevrî isnadı neden silaha benzetmektedir? İsnad silahı ile kime ve neye karşı savaş verilmiş olabilir? Tartışınız.

Sened tablosundaki her bir ravinin isminin sonunda yer alan vefat tarihlerini incelediğimiz zaman senedin, kronolojik/tarihsel olarak geriye doğru gittiğini ve en son Hz. Peygambere ulaştığını görürüz. Bir hadisi senediyle okuduğumuzda, o hadisin Peygamber Efendimizden elimizdeki kitaba ulaşıncaya kadar kimler vasıtasıyla ve nasıl aktarıldığını öğreniriz. Bu yönüyle sened, elimizdeki hadisin **Kimlik Belgesi** gibidir.

Bir hadisin güvenilir olup olmadığı öncelikle senedine bakılarak tespit edilir. Sened ne kadar güvenilir ravilerden meydana geliyorsa hadis de o kadar güvenilir bir hadis kabul edilir. Bu nedenle hadis âlimleri senedleri pek çok yönden incelemişlerdir. Bu inceleme ve detaylı değerlendirmelerden dolayı senedle ilgili birçok ilim dalı ortaya çıkmıştır.

23 Muvattâ, Salât, 2.

Müslüman ilim adamları, hadisleri her zaman senedle öğrenmeye ve senedle aktarmaya gayret etmişlerdir. Peygamber Efendimiz hakkında güvenilir bilgi elde edebilmek için bu yöntem oldukça önemlidir. Bugün bizler de hadis okurken, hadisleri senedleriyle aktaran kitapları ya da bu kitapları kaynak gösteren eserleri tercih etmeliyiz. Bir yerde hadis naklettiğimiz zaman da mutlaka hadisi okuduğumuz kaynak eserin ismini belirtmeliyiz. Kaynağı belirtilmeden aktarılan rivayetlerin güvenilirliğinin kuşkulu ve tartışmaya açık olduğunu unutmamalıyız.

PAYLAŞALIM

Bir arkadaşınız, hadis olduğu söylenen, ancak kaynağı belirtilmeyen bir sözü sosyal medyada paylaşıyor ve herkesin Allah (c.c.) rızası için beğenmesini ve paylaşmasını istiyor. Üstelik bu paylaşımla sevap kazanılacağını ileri sürüyor. Bu durumda hadislerin senedle rivayet edilmesi gerektiğini bilen bir kişi olarak siz nasıl davranırdınız? Sınıf arkadaşlarınızla konuşarak bu tür yanlışların nasıl giderilebileceği konusunda fikirlerinizi paylaşınız.

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki metni, hadis rivayet ederken gösterilmesi gereken hassasiyet açısından düşünüp değerlendiriniz:

Medine'de bulunan Ebu Eyyûb el-Ensârî, Resul-i Ekrem'den işittiği bir hadisi Mısır'da bulunan Ukbe b. Âmir'e sormak için hayvanına binip yola çıkmıştı. Zira bu hadisi Resulullah'tan işiten kendisiyle Ukbe'den başka kimse kalmamıştı. Ebu Eyyûb Mısır'a geldiği zaman, o sırada Mısır emiri olan Mesleme bin Mahled'in evine uğradı ve yanına bir rehber alarak Ukbe'nin evine geldi. Ona:

"Her kim dünyada bir mü'minin ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter." hadisini sordu ve: "Bu hadisi ikimizden başka Peygamber Efendimizden duyan kimse kalmadı." dedi. Ondan bu hadisi Allah'ın Resulünden işittiği şekliyle tekrarlamasını istedi. Sonra da bineğine binerek Medine'ye geri döndü.

(Hâkim en-Nîsâbûrî, Ma'rifetu ulûmi'l-Hadis, s. 7.)

Hadislerin senedle aktarıldığı güvenilir kaynaklardan bazıları
(Muvatta, Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim, Şerhu Meani'l-Asar)

3.5. Metin

Hadisin asıl kısmı **Metindir**. İsnaddan sonra okunan ve Peygamberimizin (s.a.v.) söz, fiil ya da onayını anlatan bölümdür.

Bir hadis metni örneği verelim:

”حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ: رَدُّ السَّلاَمِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ“

“Müslümanın Müslüman üzerinde beş hakkı vardır: Selâma karşılık vermek, hasta ziyaretinde bulunmak, cenazeye katılmak, davete gitmek, aksırdığında rahmet dilemek.”[24]

Hadis âlimleri hadislerin senedlerini farklı yönlerden inceledikleri gibi metinlerini de birçok yönden değerlendirmişlerdir. Hadisin nasıl anlaşılması ve yorumlanması gerektiği, hayatımıza ne şekilde aktarılabileceği, hadisten hareketle hangi sonuçlara ulaşılacağı ancak metin üzerinde yapılan çalışmalar ile tespit edilmiştir. Bu nedenle hadislerin metinlerini konu edinen çok sayıda ilim dalı ortaya çıkmıştır.

Şimdi aşağıdaki üç örnek uygulamada sened ve metinleri okuyup inceleyelim:

ÖRNEK UYGULAMA 1

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاَءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا »

“Bize Muhammed b. Alâ’ rivayet etti, (dedi ki): Bize Ebu Üsâme, Büreyd’den, O Ebu Bürde’den, O Ebu Musa’dan, Ebu Musâ'nın da Efendimizden rivayet ettiğine göre Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“Mü’minin mü'mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını kenetleyip tutan binalar gibidir.”

(Buhârî, Salât, 88; Ayrıca bk. Müslim, Birr ve’s-Sıla, 65.)

24 Buhârî, Cenâiz, 2; Müslim, Selâm, 4.

ÖRNEK UYGULAMA 2

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَارَةَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِى حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلٍ، قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« وَأَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِى الْجَنَّةِ هٰكَذَا » وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ وَالوُسْطٰى، وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا شَيْئًا

Bize Amr b. Zürâre tahdîs etti, dedi ki: Bize Abdülaziz b. Ebî Hâzım babasından onun da Sehl'den rivayet ettiğine göre Sehl dedi ki, Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Ben ve yetimi himaye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız."

Resulullah anlattığını işaret parmağıyla orta parmağının aralarını biraz açarak gösterdi.

(Buhârî, Talâk, 25.)

ÖRNEK UYGULAMA 3

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا »

Bize Ebu Bekir Muhammed b. Ebân tahdîs etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl, Muhammed b. İshak'tan, O Amr b. Şuayb'dan, (Amr) babasından, (Babası da) dedesinden (Abdullah b. Amr b. Âs'tan) rivayet etti. Dede (Abdullah b. Amr b. Âs) dedi ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Küçüğümüze şefkat etmeyen büyüklerimizin kadri kıymetini tanımayan bizden değildir."

(Tirmizî, Birr ve's-Sıla, 15.)

4. İman ve Salih Amel İle İlgili Hadis Metinleri

1

عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «ذَاقَ طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ رَضِيَ بِاللهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا»

Abbâs b. Abdülmuttalib'den rivayet edildiğine göre o, Resulullah'ı şöyle buyururken dinlemiştir:

"Allah'ı Rab, İslam'ı din, Muhammed'i Peygamber olarak benimseyip onlardan râzı olan kimse imânın tadını tatmıştır."

(Müslim, Îmân, 56; Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân, 10.)

2

عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الثَّقَفِي قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ، قَالَ: « قُلْ اٰمَنْتُ بِاللهِ، فَاسْتَقِمْ »

Ashab-ı kirâmdan Süfyân b. Abdullah es-Sekafî'den nakledildiğine göre o şöyle dedi: Resulüllah'a dedim ki:

"Ey Allah'ın Resulü! Bana İslam'ı tanıtacak öyle bir şey söyle ki, senden duyduğum bu sözden sonra bir başkasına sorma ihtiyacı duymayayım." Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:

"Allah'a inandım de, (sonra da) dosdoğru ol!"

(Müslim, Îmân, 62.)

3

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: « مَنْ أَحَبَّ لِلّٰهِ، وَأَبْغَضَ لِلّٰهِ، وَأَعْطٰى لِلّٰهِ، وَمَنَعَ لِلّٰهِ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ »

Ebu Ümâme'nin rivayet ettiğine göre Resulullah şöyle buyurdu:

"(Sevdiğini) Allah için seven, (kızdığına) Allah için kızan, (verdiğini) Allah için veren ve (vermediğini) Allah için vermeyen mü'min, imanını kemâle erdirmiştir."

(Ebu Dâvûd, Sünnet, 15.)

4

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ »

Abdullah b. Amr'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre Nebî şöyle buyurmuştur:

"(İyi) Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin olduğu kişidir."

(Buhârî, Îmân 4, 5; Rikâk 26; Ayrıca bk. Müslim, Îmân, 64-65.)

5

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:

« وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَا يَسْمَعُ بِى أَحَدٌ مِنْ هٰذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ، وَلَا نَصْرَانِيٌّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ، إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ »

Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu ümmetten her kim –Yahudi olsun, Hristiyan olsun - beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa mutlaka cehennem ehlinden olacaktır."

(Müslim, Îmân, 240.)

6

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

« أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهَرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا، مَا تَقُولُ: ذٰلِكَ يُبْقِى مِنْ دَرَنِهِ، قَالُوا: لاَ يُبْقِى مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا، قَالَ: فَذٰلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الخَمْسِ، يَمْحُو اللهُ بِهِ الْخَطَايَا »

Ebu Hüreyre'den nakledilir ki, o Resulullah'ı (s.a.v.) ashaba hitaben şöyle buyururken işitmiştir:

"Ne dersiniz, birinizin evinin önünde günde beş kez yıkandığı bir dere olsa, o kişide kirden pastan bir iz kalır mı?" Ashab da:

"Hayır, onda kirden pastan hiçbir iz kalmaz" dediler. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah, beş vakit namaz sebebiyle hataları temizler."

(Buhârî, Mevâkît, 6; Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid, 283.)

7

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« مَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Amelinin geri bıraktığı kişiyi soyu sopu ileri götüremez."

(***Ebu Dâvûd, İlim, 1; Ayrıca bk. Tirmizî, Kur'an, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 17; Dârimî, Mukaddime, 32.)***

Hadis ilmi ile ilgili ana kavramlar, Arapça ve Türkçe dillerinde yazılmış Hadis Usulü eserlerinde detaylı olarak tanıtılmıştır. Bu tür eserlere örnek olarak aşağıdaki kitapları inceleyebiliriz:

BAZI HADİS USULÜ KİTAPLARI

Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi (mukaddime), Ahmet Naim, İstanbul, 1928	Cumhuriyet döneminden 1950'li yıllara kadar Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tercüme ve şerh ettirilen Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Ahmet Naim Bey'in bu bir ciltlik Tecrid Mukaddimesi, ihtiva ettiği konular ve verdiği detaylı bilgiler bakımından hâlâ sahasında yegâneliğini korumaktadır.
Hadis Usulü, Hayreddin Karaman, İstanbul, 1965	1950'lerden sonra faaliyete geçen orta seviyedeki dinî eğitim ve öğretim kurumları olan İmam-Hatip Liselerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yazılan ders kitapları içinde yerini almış olan bu eser, uzunca bir süre İmam-Hatip Liselerinde okutulmuştur.
Hadis Usulü, Talât Koçyiğit, Ankara, 1967	İlahiyat Fakülteleri düzeyinde hadis usulü konularını inceleyen ve akademik anlamda hadis usulü ile ilgili ilk kitap olma özelliğini taşıyan bu eser, kapsamlı bir içeriğe sahiptir.
Hadis I-II, Ali Yardım, İzmir, 1984	Bu eser; Hadis usulü, hadis tarihi, hadis kaynakları ve ilimleri hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Ayrıca kitabın sonunda muhaddislerin isimlerini kuşak kuşak vefat tarihleri ile sıralayan oldukça kapsamlı bir liste bulunmaktadır.
Hadis Usulü (Çizim ve Örnekleriyle), İsmail Lütfi Çakan, İstanbul, 1990	Eser; şekil ve örneklerle hadis usulü konularına görsellik ve pratiklik kazandırmış ve 6. bölümünde ˝Hadis Okuma ve Okutma Yöntemi˝ başlığıyla hadis usulünün uygulanmasını da örneklendirmiştir.

OKUMA PARÇASI

İMANIN ŞUBELERİ

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « اَلْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسبْعُونَ ، أَوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً : فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذٰى عَنِ الطَّرِيقِ ، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ. »

Ebu Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"İman altmış küsûr veya yetmiş küsûr (şubedir). Bu şubelerin en üstünü 'Allah'tan başka ilâh yoktur' demek; en zayıfı ise eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imanın bir bölümüdür."

(Müslim, Îmân, 58.)

HADİSİN SAHABİ RAVİSİ: EBU HÜREYRE

Müslüman olmadan önceki adı Abdüşşems idi. Müslüman olduktan sonra Abdurrahman adını aldı. Bir gün elbisesinin içinde bir kedi götürüyordu. Kendisini gören Resul- i Ekrem Efendimiz:

- O nedir? diye sordu. Ebu Hüreyre:

- Kedi, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz ona,

- Ebu Hüreyre! diye takıldı. O günden sonra bu künye ile tanındı ve asıl adı unutuldu. Kendisine Resul-i Ekrem'in verdiği bu künye ile hitap edilmesinden pek hoşlanırdı.

Ebu Hüreyre hicretin yedinci yılında Müslüman oldu. Mescid-i Nebevî'nin sofasında yatıp kalkan ve kendilerine "Ashab-ı Suffe" denen fakir Müslümanlardan biriydi. Gece gündüz Peygamber Efendimizden ayrılmaz, ondan duyduğu hadisleri öğrenmeye çalışırdı. Peygamber Efendimizin hayatının son üç senesinde bizzat kendisinden ve diğer büyük sahabilerden duyduğu mükerrerleriyle birlikte 5374 hadis rivayet etmiştir. Böylece ashab-ı kirâmdan en çok hadis rivayet eden o olmuştur. Rivayetlerinin 609 tanesi hem Buhârî'nin hem de Müslim'in Sahih isimli eserlerinde bulunmaktadır.

Çok hadis rivayet ettiğini söyleyenlere şöyle cevap vermiştir:

- Muhâcirînden olan kardeşlerimizi ticaretleri ve çarşılarda olan alışverişleri, ensardan olan kardeşlerimizi ziraatları ve hurmalıkları meşgul ederdi. Ben ise karın tokluğuna Hz. Peygamberden ayrılmaz, onların bulunmadıkları zamanlarda Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunur ve onların ezberlemediklerini ezberlerdim.

Ebu Hüreyre'den 800'den fazla sahabi ve tâbiîn hadis rivayet etmiştir.

Hz. Ömer'in (r.a.) hilâfeti zamanında bir müddet Bahreyn valiliği yapmış, sonra da hiçbir idârî görev kabul etmeyerek Medine-i Münevvere'de yaşamıştır. Hicri 59 (679) yılında 78 yaşında olduğu halde Medine'de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Allah (c.c.) ondan razı olsun.

HADİSİN AÇIKLAMASI

Hadisin ifadesinden, imanın bir asıl yapısı (ki o kalp ile tasdiktir) bir de bu yapının dalları ve şubeleri olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bazı âlimler hadiste imanın ağaca benzetildiğine işaret etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de de iman gerçeğini belirten söz, ağaca benzetilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

"Güzel söz, kökü (yerde) sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. Ki o ağaç, Rabb'inin izni ile her zaman yemişini verir. Allah, öğüt alsınlar diye insanlara böyle benzetmeler yapar."

(İbrahim suresi, 24. ayet.)

İman kökü kalpte, dalları ise, insan davranışları olarak dışarıda yani hayatta olan bir tevhid ağacıdır. Rivayetlerdeki farklılığa göre bu dallar ya yetmiş veya altmış küsurdur.

"İmanın şubeleri" ile ilgili genel çerçeveyi belirleyen bu hadis, önümüze ilgi çekici bir çizgi koymaktadır. "Lâ ilâhe illallah" demekten, yoldaki eziyet veren şeyleri gidermeye kadar uzanan bu çizgi teori ile pratik, düşünce ile uygulama kısacası din ile dünya ayrılmazlığıdır.

Bu hadis bize imanın sadece dil ile ifade edilen bir iddia olmanın ötesine geçmesi gerektiğini, güzel davranışlara yansımasının önemini anlatmaktadır. Bu güzel davranışlar, namaz, oruç, güzel ahlak, tevbe, şükür gibi ameller olup imanı desteklemekte ve güçlendirmektedir.

Peygamber Efendimiz, kalpteki tevhid inancının sözlü ifadesi demek olan "Allah'tan (c.c.) başka ilâh yoktur." ikrarının en yüksek ve en üstün iman görüntüsü olduğunu söylüyor. Yoldan eziyet veren şeyleri gidermenin de bu imanın yerine getirilmesi en kolay ve belki bir anlamda faydası en az olan belirtisi olduğunu ifade ediyor. Biri tamamen manevi ve kalbî bir kabulün ifadesi; öteki, yoldan mesela bir taşı kenara iteklemek gibi tamamen maddî ve fevkalâde kolay bir hareket... Ancak her ikisi de aynı iman gövdesinin dalları... İnsan davranışlarının iman ile ilgisi, din ile dünyanın birbiriyle olan birlikteliği ve madde-mâna kaynaşması herhalde ancak bu kadar beliğ bir şekilde ortaya konulabilirdi.

Öte yandan "imanın şubeleri" olarak kitaplarımızda sayılan yetmişten fazla özelliğin otuzu inançla, kırk yedi tanesi ise dil ve beden ile yapılabilecek ibadetleri, bunlara ilaveten aile ve toplum hukukuyla alakalı konuları kapsamaktadır. Hatta utanma duygusunun bile imanın bir şubesi olduğunu hadisimizden öğrenmekteyiz. O halde bütün bunların ve iman ile ilgili diğer hadis-i şeriflerin topluca ortaya koyduğu gerçek ve verdiği mesaj şudur: İslam'da iman ile şu ya da bu şekilde alakası olmayan herhangi bir davranış yoktur.

[Nevevî, Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri (Tercüme ve şerh: M. Yaşar Kandemir vd.), C 1, s. 459-460 ; a.g.e, C 1, s. 117-118.]

HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

1. İman, birbirinden farklı değerde de olsa birçok özellikten meydana gelmektedir. Bu özelliklerin her birinin doğrudan doğruya iman ile alakası bulunmaktadır.
2. İslam'da din ve dünya tam bir bütünlük içindedir.
3. İman şubelerinin her biri başlı başına bir hayır ve iyilik vesilesidir.
4. Hayır yollarının çokluğu, imanın şube sayısından da bellidir.
5. Hayâ hayırdır, hayır getirir.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Hadis ilminin konusu nedir?

.....
.....

2. Hadis ilmi bir Müslüman için neden önemlidir?

.....
.....

3. Senet ve metin terimlerini açıklayınız.

.....
.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *"Ümmetime zor geleceğinden endişe etmeseydim, onlara her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim."*

(Müslim, Tahâret, 42.)

Bu hadis metni ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Kavli

B) Fiilî

C) Takrîrî/onayla ilgili

D) Yaratılış özelliği

E) Ahlaki özellik

2. *"Hz. Peygamber insanların en cömerdi idi. Ramazan gelince daha da cömert olurdu."*

(Buhârî, Bed'ül-vahy, 5; Müslim, Fezâil, 50.)

Bu hadis metni ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Kavli

B) Fiilî

C) Takrîrî

D) Ahlaki

E) Yaratılış özelliği

3. Hz. Peygamber En'âm suresi 82. ayetinde yer alan zulüm kelimesinin şirk anlamına geldiğini belirtmiştir. Resulullah'ın bu açıklaması hadis ilminin hangi ilim dalı ile ilişkisini gösteren bir örnektir?

A) Tefsir **B)** Fıkıh **C)** Kelam **D)** Siyer **E)** Dil bilim

4. I. Şemâil rivayetleri

II. Hz. Peygamberin ahlaki sıfatları

III. Hz. Peygamberin fiilleri

IV. Hz. Peygamberin sözleri

Yukarıdakilerden hangisi/hangileri hadisin kapsamında yer alır?

A) II-III

B) I-II-III

C) II-III-IV

D) I-II-III-IV

E) III

5. Hadis kaynaklarının çoğunun muhtevasında "iman bölümü" yer alır. Bu durum ..... ilmi alanında da hadisleri delil olarak dikkate almayı gerektir.

Bu cümlede boş bırakılan yere hangi ilim dalı yazılmalıdır?

A) Akaid-Kelam

B) Tefsir

C) Fıkıh

D) Dil bilim

E) Siyer

C. Aşağıdaki cümleler doğruysa başına (D), yanlışsa (Y) yazınız.

1. (.....) Peygamberimiz (s.a.v.) kendisinden sonra bize sadece Kur'an'ı bıraktığını, kurtuluşumuz için başka da bir şeye ihtiyacımız olmadığını söylemiştir.

2. (.....) Sünnet kavramı hadisçiler ile fıkıhçılar arasında farklı anlamda kullanılmıştır. Fıkıh âlimleri sünnet terimine hadisçilere göre daha dar bir anlam yüklemişlerdir.

3. (.....) Hadis ilmi nakilci bir usule sahiptir. Hadis Usulü de bu ilmin uyulması gereken kurallarını belirler.

4. (.....) Peygamberimiz (s.a.v.) sadece Kur'an'ı tebliğ etmekle görevlidir. Vahiyleri insanlara ulaştırdıktan sonra görevi sona ermiş demektir.

5. (.....) Allah'ın Resulü ümmet için her konuda en güzel örnektir.

6. (.....) Peygamber Efendimiz Arapçayı en güzel şekilde konuşmaktaydı. Bu durum dil bilim ile uğraşanların hadis ilmine müracaatını gerektirmiştir.

7. (.....) Kur'an-ı Kerim'i tefsir ederken hadislere müracaat etmeye gerek yoktur.

D. Peygamberimizin sahabilerinden ve hadis ravisi olan Ebu Hüreyre (r.a.) hakkındaki bilgilerinizi gözden geçirerek aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

E. Aşağıdaki soruları cevaplayarak bulmacayı çözünüz.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Hadisi rivayet eden ravilerin isim zincirine denir.

4. Hadis metnini nakleden ravileri rivayet sırasına göre sıralamaya denir.

5. Peygamber Efendimizin fiziksel özelliklerinin anlatıldığı hadislere denir.

7. Peygamberimizin (s.a.v.) kendisinin söylediği ifadeler olmayıp, çevresindeki Müslümanların söz ve davranışlarını onayladığı hadislere denir.

8. Bir haberi aktarmak.

9. Kur'an-ı Kerim'in içerdiği manaları tespit eden ve Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasını sağlayan ilim.

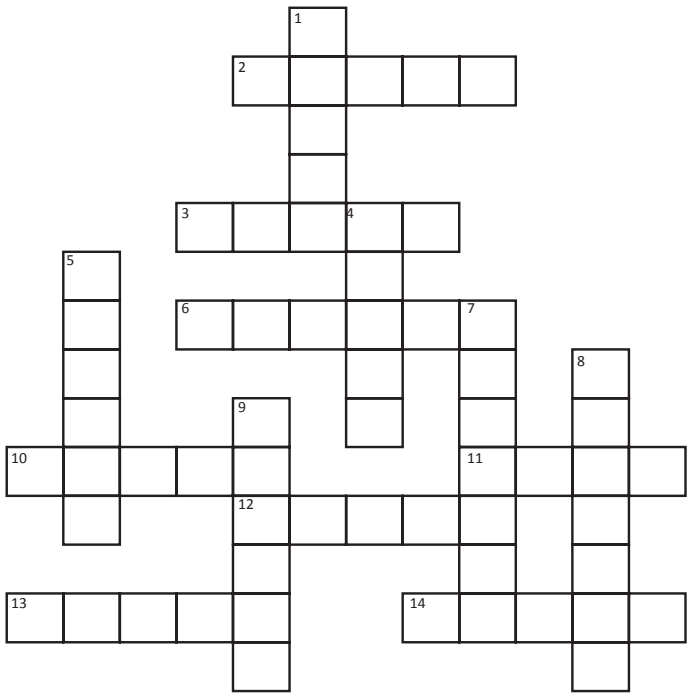

SOLDAN SAĞA

2. Hadisin asıl kısmı olan Peygamberimizin söz, fiil ya da onayını anlatan bölümdür.

3. Peygamber Efendimizin sözlerinin, fiillerinin (davranışları), onaylarının, ahlakının ve fiziksel özelliklerinin anlatıldığı metinlere denir.

6. Sözlükte yol, gidişat, kanun anlamlarına gelir.

10. Şemâil hadislerinin yazılı olduğu sanat eseri levhalara denir.

11. Hadisi rivayet eden kişiye denir.

12. Peygamberimizin davranışlarıyla örnek olduğu hadislere denir.

13. Peygamberimizin sözleriyle ifade ettiği hadislere denir.

14. Peygamberimizin hayatını ve kişiliğini konu edinen ilim.